

It is emphasized that in the context of a social crisis, the shortcomings of the institution of law enforcement discretion only worsen, so the possibilities of discretion should be minimized in cases where this creates risks of violation of human rights and freedoms.

Keywords: *law enforcement discretion, social crisis, judicial discretion, judicial practice, human rights, protection of rights and legitimate interests, qualification, legal awareness.*

УДК 340.114:167.4

DOI 10.31558/2786-5835.2022.2.5

Турченко Ольга Григорівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри конституційного,
міжнародного і кримінального права
Донецького національного університету імені Василя Стуса

ЩОДО РОЗУМІННЯ КАТЕГОРІЇ «БЕЗПЕКА» ЯК ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКОЇ ЦІННОСТІ

У статті досліджено підходи до розуміння категорії «безпека» як загальнолюдської цінності.

Автором проаналізовані підходи до тлумачення загальної категорії «цінності», що відбиває загальнолюдську сутність основних моральних принципів та настанов, представниками різних наук та узагальнено, що у філософських науках при різноманітні підходів до розуміння цього поняття завжди наголошується на його полісемантичності. У психології цінність розглядається через поняття «значущість», «значимість», «життєва позиція», «значення», «психологічне відношення», водночас здебільшого наголошується на її двокомпонентності категорії – як мотиваційного, так і когнітивного утворення. Подібними до філософсько-психологічних є і лінгвістичні визначення цінності, сутність якої аналогічно зводиться до значущості об'єкта або явища, його «ідеалістичності» й здатності до успадкування. У соціології цінності розглядаються в особистісному та суспільному аспектах як загальноприйнята та суспільно значуща, здатна задовольнити бажання й інтереси предметна форма суспільних відносин; ставлення особи до предметів і явищ дійсності, що виражається у певних ціннісних орієнтирах, якостях особистості, соціальних наративах.

У правовій науці цінності тісно пов'язані з істиною, що сама по собі є цінністю, посідає важливе місце в загальній ієрархії цінностей права й обумовлює останні. Правові цінності, що формуються шляхом вироблення ціннісних критеріїв, трансформуються у процесі розвитку держави і права відповідно до наявних реалій суспільного життя, правосвідомості, правової культури, світогляду та духовних цінностей, корелюються з уявленням про ідеальне у праві, є одночасно і цілями, і засобами його досягнення.

Доведено, що цінності, сформувавшись та існуючи в системі міжсуб'єктних відносин, виступають певними ідеалами, засадами, цілями, впливають на всі сфери суспільного життя. Загальнолюдський зміст цінностей має конкретне національне втілення.

Безпеку як загальнолюдську цінність треба відносити до абсолютних цінностей, існування яких само собою є ціллю і які обумовлюють всі інші цінності.

У сучасних умовах відбувається переорієнтація вектора безпеки, зокрема відбувається перехід від традиційного одностороннього сприйняття феномену безпеки до розуміння його як складного і багаторівневого процесу, основним змістом безпеки стає захист людини

і суспільства, першорядною стає проблема соціальної безпеки у широкому розумінні, проблема забезпечення безпеки як загальнолюдської цінності.

Водночас основним суб'єктом безпеки є людина, але головним гарантом такої безпеки залишається держава, яка може застосовувати і примусові заходи для забезпечення людської безпеки (наприклад, у рамках гуманітарної інтервенції). Таке зміщення суб'єктів дає змогу об'єднати основні сфери і акторів безпеки, посилити координацію між ними.

Ключові слова: безпека, безпечні умови, загальнолюдські цінності, цінності права, конституційні цінності, юридична відповідальність, відповідальність держави, правовий примус, позитивні зобов'язання.

Постановка проблеми. На сьогодні особливо актуальною є тематика затвердження та забезпечення загальнолюдських цінностей, зростання ролі загальноцивілізаційних чинників розвитку людства, формування єдиного загальнолюдського інтересу, пов'язаного із загальним прагненням відвернути загрозу (само)знищення, забезпечення безпеки та сталого розвитку.

Проблема прийняття будь-яких рішень у сфері безпеки, вирішення сукупності завдань, пов'язаних із забезпеченням безпеки знаходиться у багатовимірному просторі, де все активніше проявляють себе поряд із традиційними нетрадиційні суб'єкти, процеси, які раніше мали суто національний характер, і загалом певною мірою «стирається» грань між національними інтересами і загальними, між «внутрішніми» проблемами і загальносвітовими.

Завдяки науково-технічному прогресу, глобалізації, зміні ціннісних орієнтацій, певній непрогнозованості суспільно-політичних трансформацій поряд з традиційними глобальними загрозами (війни, епідемії, голод) з'явилася велика кількість потенційних загроз у різних сферах життєдіяльності хоча й меншого масштабу, але досить серйозних за своїми наслідками для міжнародної стабільності: великі транспортні та техногенні аварії, потепління клімату, поширення наркоманії, алкоголізму та СНІДу; порушення прав людини; руйнування культурної спадщини тощо.

Як наголошує професор С. Гладкий [1], у сучасному українському суспільстві присутній певний антагонізм цінностей: з одного боку, посилення впливу європейських цінностей (верховенство права, законність, рівність), а з іншого – наявний правовий нігілізм. За результатами як європейського дослідження цінностей (за методологією Шварца), так і світового (за методологією Інглгарта і Вельцеля) основними цінностями українців є збереження, самоствердження, традиційність, виживання [2], тобто домінують цінності, пов'язані з базовими потребами, а основним визначником дій і ставлень є безпека, пов'язана з їх задоволенням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зміст, сутність, класифікації, механізм формування цінностей у філософії вивчали П. Алексеєв, Л. Архангельський, В. Баришков, В. Брожин, В. Василенко, В. Водзинська, В. Гречаний,

О. Дробицький, М. Каган, Б. Кислов, А. Коршунов, В. Малахов, О. Мітрошенков, С. Попов, Л. Столович, О. Титаренко, В. Тугаринов, Б. Чагін, В. Ядов; в соціології – В. Бех, Л. Бляхман, А. Вардомацький, Є. Головаха, А. Ручка, О. Шкартан; психології, педагогіці – О. Божович, Р. Винничук, Н. Добринін, В. Знаков, О. Капцов, В. Карандашев, Т. Корнілова, А. Леонтьєв, В. М'ясищев, А. Осіпцов, О. Старовойтенко; лінгвістиці – М. Алефіренко, С. Виноградов, Г. Гібатова, Я. Саламатіна, І. Стернін, Г. Токарьєв.

Розробці ціннісного підходу також присвятили свої праці такі вчені-правники: Л. Байрачна, О. Бандура, Х. Бехруз, В. Бігун, П. Гайденко, С. Гладкий, О. Данільян, В. Дудченко, А. Козловський, І. Кравцов, С. Максимов, М. Маркуш, Ю. Оборотов, А. Поляков, П. Рабінович.

Питання забезпечення безпеки розглядають А. Андрєєв, У. Бек, Г. Дейубянська, М. Осьмова, Я. Тімберген, Ю. Тютюнник та інші. У працях Г. Тункіна, спеціальних дослідженнях М. Баймуратова, В. Василенка, Ю. Колосова, В. Котляра, П. Куріса, Д. Левіна, В. Мазова, О. Орловського, М. Пендюри, Ю. Рибакіна розглядаються питання відповідальності держав загалом та відповідальності за забезпечення безпеки зокрема.

Водночас із певною часткою очевидності можна стверджувати, що питання необхідності формування цілісної системи знань про безпеку, права держави на безпеку розглядаються українськими дослідниками тільки в постановочному плані.

Метою наукової статті є критичний аналіз підходів до розуміння категорії «безпека» як загальнолюдської цінності.

Основний текст. Цінності – категорія насамперед моральна, що відбиває загальнолюдську сутність основних моральних принципів та настанов. За Кантом абсолютною найвищою цінністю та проявом благ є свобода, яка утверджує абсолютну цінність людини, водночас існують відносні цінності – «цінності для нас», речі, які співвідносяться із суб'єктивними цілями [3, с. 89].

У сучасній науці напрацьовано велику кількість підходів до тлумачення поняття цінностей. Зазначена категорія вивчається багатьма науками, дослідники висвітлюють різні аспекти цієї проблематики.

Узагальнюючи, Л. Протосавицька вказує, що цінності розглядаються: як ідеал, до якого прагне людина; як норма, якої необхідно дотримуватися; як предмет, який має певну вартість, користь і який здатний задовольнити ті чи інші потреби людини або як значущість для окремої особистості та/або цілої групи [4, с. 48].

Наведемо кілька прикладів підходів до розуміння цінностей різними науками. У філософських науках при різноманітті підходів до розуміння цього поняття завжди наголошується на його полісемантичності. З аксіологічної позиції

«цінності» як категорія пізнання розкривають особливості сприйняття людиною світу, дозволяють краще зрозуміти специфіку суспільства, культури, людської діяльності; в онтології цінність як категорія буття постає як вузлова категорія матеріальної етики, фундамент морального обов'язку, вона передбачає наявність оцінюючого як онтологічної сутності людини, що існує одночасно на суспільному і персональному, об'єктивному і суб'єктивному рівнях, взятих в їхній діалектиці [5, с. 114]. У гносеології цінність виступає як категорія істини, увага акцентується на адекватності відображення об'єкта відображення, на тому, що є істина і які її критерії.

Наприклад, під цінностями розуміють «специфічні соціальні визначення об'єктів навколишнього світу, що виявляють їхні позитивні чи негативні значення для людини і суспільства» [6, с. 534], «духовне формоутворення, що існує через моральні та естетичні категорії теоретичної системи, утопічні образи, суспільні ідеали та інше, і виступає критерієм оцінки дійсності людиною та джерела смислоутворюючої основи людського вчинку» [7, с. 651], «форми суспільної свідомості (справедливість і несправедливість), які не лише відтворюють явища, але й дають їм оцінку, схвалюють чи засуджують, вимагають їхньої підтримки або усунення і з огляду на це є нормативними за своїм характером» [8, с. 28], «матеріальні й ідеальні предмети природи, які мають позитивну значущість для суспільства, тобто здатність задовольняти його потреби й інтереси» [9, с. 135], «закріплення орієнтації людської свідомості на прагнення до будь-чого у прямій залежності від значущості цього щодо життєдіяльності людини», вона є діалектичним поєднанням сутності (загальноабстрактного) і значень (конкретно-персонального) [5, с. 116].

Якщо говорити про правову сферу, то цінності та істина тісно пов'язані між собою, істина у сфері права є цінністю, яка посідає важливе місце в загальній ієрархії цінностей, остання ж має мати обґрунтування з позиції істини. Як зазначає О. Бандура, у багатоманітності взаємовідношень між цінностями та істиною у праві визначальним компонентом виступає їх єдність, яка має складну структуру; головними її елементами є обумовленість шкали цінностей у цій сфері істиною і тісний зв'язок істини як цінності з іншими цінностями права [10, с. 114]. Побудові системи правопорядку передують формування системи цінностей, на якій й будуть ґрунтуватися закони. Як стверджує В. Нерцесянц, що в праві не застосовуються цінності філософсько-естетичного зразка, а створюються власні цінності, які сприймаються і визнаються в різних сферах життя [11, с. 28].

На думку І. Кравцова [12, с. 51], правові цінності корелюються з уявленням про ідеальне у праві, є одночасно і цілями, і засобами його досягнення. Правові цінності формуються шляхом вироблення ціннісних критеріїв, що в

процесі розвитку держави і права трансформуються відповідно до наявних реальій суспільного життя, правосвідомості, правової культури, світогляду та духовних цінностей.

Як універсальна та багатовимірна категорія розглядаються цінності і в конституційному праві, як наголошує М. Маркуш, вони уособлюють одночасно «гносеологічний, аксіологічний, предметно-онтологічний еквіваленти філософії сучасного конституціоналізму» [13, с. 102], водночас є категорією чинного права, що визначається і ґрунтується на правовій природі конституції. Вони є фундаментальними, засадницькими нормативними категоріями найвищого рівня (конституційні принципи та презумпції), що визначають нормативний зміст інших норм, інститутів, галузевих принципів, забезпечують їх збалансовану взаємодію.

Необхідно також наголосити на тісному взаємозв'язку цінностей між собою, кожна із цінностей перебуває в ціннісному відношенні до інших, має однакову вагу у межах загальної системи цінностей і у разі порушення нормальних відносин має право на встановлення рівноваги, хоча можлива конкуренція *ad hoc* між цінностями у межах конкретних правовідносин.

У психології цінність розглядається через поняття «значущість», «значимість», «життєва позиція», «значення», «психологічне відношення», водночас наголошується на її двокомпонентності категорії – «вона є одночасно як мотиваційним, так і когнітивним утворенням: цінності детермінують процес пізнання людиною соціального світу і в той же час здійснюють регуляцію поведінки людини в соціальному середовищі» [14, с. 26].

Подібними до філософсько-психологічних є і лінгвістичні визначення цінності, сутність якої аналогічно зводиться до значущості об'єкта або явища, його «ідеалістичності» і здатності до успадкування. Наприклад, І. Стернін визначає, що цінності – це те, «що ніби априорі оцінюється етнічним колективом як дещо таке, що є “добрим” і “правильним”, слугує взірцем для наслідування й виховання». С. Виноградов розглядає її як «ідеальне утворення, що являє собою важливість (значимість, значущість) предметів і явищ реальної дійсності для суспільства й індивіда» [15, с. 116].

У соціології цінності розглядаються в особистісному та суспільному аспектах, як загальноприйнята та суспільно значуща, здатна задовольнити бажання й інтереси предметна форма суспільних відносин; ставлення особи до предметів і явищ дійсності, що виражається у певних ціннісних орієнтирах, якостях особистості, соціальних наративах. Наприклад, Н. Загорська визначає цінності як сукупність загальнолюдських моральних норм і вартостей, що забезпечують нормальне людське співіснування [16, с. 14].

Отже, у найзагальнішому вираженні загальнолюдські цінності – це ідеї, ідеали, сформовані людством у процесі свого розвитку, які завжди мають пози-

тивний характер і значущість яких визначається через здатність приносити користь людині, суспільству.

Витоки цінностей, будучи тісно пов'язаними з суспільними явищами, розповсюджуються далеко за межі того чи іншого суспільного середовища, формують загальну картину світу. Водночас загальнолюдський характер не означає «наднаціональний», або «позанаціональний», загальнолюдський зміст завжди має конкретне національне втілення. Не можна не погодитися з М. Вебером, що цінності, хоча і є установками певної історичної епохи, виступають векторами напряму руху та розвитку суспільства [17, с. 46].

Традиційно до загальнолюдських цінностей відносять цінність людського життя, його недоторканість, повагу до людини, добро, милосердя, справедливість, щастя, свободу, власність – згадаємо тріаду природних прав людини Дж. Локка (життя – свобода – власність), або її інтерпретацію Т. Джефферсоном (життя – свобода – прагнення до щастя). Особливий інтерес становить втілення локківської тріади в Декларації прав людини і громадянина 1789 року як чотирьох складових: «свобода, власність, безпека, опір гнобленню».

З позиції демократії, на думку Н. Чорної, до загальнолюдських цінностей треба відносити свободу, індивідуалізм, власність, повагу до законності, толерантність, помірність орієнтацій, тобто неприйняття екстремістських та революційних елементів у міжнародній комунікації [18, с. 73].

Щодо безпеки як загальнолюдської цінності, то ще у вересні 2017 року директор Ingibjörg Sólrún Gísladóttir на засіданні БДПЛ ОБСЄ наголосив, що права людини є невіддільними від поняття безпеки, не може бути жорсткої безпеки без поваги до прав людини та стійких демократичних інститутів, оскільки культура демократії зрештою є культурою миру [19].

Традиційно цінності у праві, використовуючи кантівський поділ цінностей на абсолютні та відносні, поділяють на «цінності-цілі», до яких прагне людина (щастя, мудрість, благополуччя) і стосовно яких право виступає інструментом, засобом реалізації, та «цінності-засоби» (правові цінності, цінності з правовою якістю), що формують уявлення про бажані методи досягнення термінальних цінностей (гуманність). Хоча неможна не погодитися з О. Бандурою, що такий поділ є значною мірою умовним і в різних ситуаціях те саме явище може виступати і як засіб, і як мета [20, с. 78].

Як видається, безпеку треба відносити саме до першої групи цінностей, існування яких само собою є ціллю і які обумовлюють всі інші цінності.

Одним із головних критеріїв цінностей у сфері поведінки зазвичай розглядають «корисність» (І. Бентам, Дж.-С. Мілль), тобто досягнення «найбільшого задоволення» для максимальної кількості осіб, уникнення неприємних хвилювань і страждань, відповідно, метою запровадження правил поведінки (тобто

права) є приведення «до найбільшого щастя для найбільшої кількості людей» [21, с. 68–72].

Держава мусить забезпечити гідне існування людини, її свободу, безпеку, оскільки вона є тією структурою, яка дозволяє особі затвердити цінність своїх прав і реалізувати їх. Приймаючи правові закони, держава примушує всіх дотримуватися прав кожного індивіда, встановлює взаємні обмеження цих прав і поєднує ідею прав з ідеєю обов'язків [22, с. 116]. Водночас, за Р. Нозіком, до задач мінімальної держави входить при утвердженні непорушних прав індивідів захищати громадян як від насильства ззовні, так і від втручання самої держави в їхні справи, від використання апарату примусу для заборони будь-якої діяльності осіб заради самозахисту власних інтересів [23, с. 38–52].

Людська безпека передусім відрізняється тим, що об'єктом аналізу є не захист держави, а захист особистості, тим фактом, що загрози походять і ззовні, і зсередини держав (урядовий крах слабких держав, пандемія, кліматичні зміни, бідність, поширення ядерної зброї, тероризм тощо).

Водночас виникає парадоксальна ситуація: суб'єктом безпеки стає людина, але основним гарантом такої безпеки залишається держава, яка також може застосовувати і примусові заходи для забезпечення людської безпеки (наприклад, в рамках гуманітарної інтервенції). З іншого боку, таке зміщення суб'єктів дає змогу об'єднати основні сфери і акторів безпеки, посилити координацію між ними.

Прихильниця «широкого» тлумачення предметного поля безпеки професорка Емма Ротшильд визначає розширення простору безпеки в чотирьох вимірах. Перший стосується розширення безпеки «вниз від держав до індивідумів». Другий – втілює бачення «вгору від держав до біосфери». Третій стосується горизонтального аспекту безпеки – «від військової до політичної, економічної, соціальної, екологічної безпеки, або безпеки людини». Четвертий вимір передбачає політичну відповідальність за забезпечення безпеки, яка «розпорошується» у всіх напрямках – від держав «вгору до міжнародних інституцій, вниз до регіональної і місцевої влади, а також до неурядових організацій, громадської думки і преси, абстрактних сил природи або ринку» [24, с. 147].

На сьогодні більшість авторів приходять до висновку, що при формуванні синтетичної концепції безпеки повинен бути здійснений принциповий вибір між концепціями, орієнтованими тільки на захист інтересів осіб, нації чи окремих держав, і концепціями цілеспрямованого впливу в інтересах нації, осіб і держави для найбільш повного задоволення їх потреб як цілісного організму. Хоча не можна забувати про тезу постмодерністів, що «нова концепція безпеки не може бути єдиною, уніфікованою і ніхто не може володіти монополією на її тлумачення» [25].

На підставі проведених раніше досліджень можна стверджувати [26], що у сучасних умовах відбувається переорієнтація вектора безпеки, зокрема відбувається перехід від традиційного одностороннього сприйняття феномену безпеки до розуміння його як складного і багаторівневого процесу, основним змістом безпеки стає не стільки захист держави як основного актора міжнародних відносин, скільки захист людини і суспільства, основною стає проблема соціальної безпеки у широкому розумінні, проблема забезпечення безпеки як загальнолюдської цінності. На думку основоположника і першого президента Римського клубу Ауреліо Печчеї, «якість людини», що входить до складної системи «природа – людина – суспільство – людство», є головним фактором виживання цивілізації [27].

Водночас глибоко системною є проблема співвідношення безпеки людства та окремої нації, світового співтовариства та окремої держави, суспільства та окремої особи [28, с. 109], коли бачення концепції забезпечення безпеки окремої нації знаходиться у принциповій суперечці з аналогічним баченням інших націй, окремої держави – з аналогічним баченням інших держав.

Певне вираження розуміння безпеки як загальнолюдської цінності міститься і в так званому застереженні Мартенса, вперше закріпленому у Преамбулі Конвенції про закони та звичаї сухопутної війни 1899 р. і відтворене в Женевських конвенціях 1949 року та Додаткових протоколах 1977 року до них (стаття 63 Женевської конвенції I, стаття 62 Женевської конвенції II, стаття 142 Женевської конвенції III, стаття 158 Женевської конвенції IV, стаття 1(2) Додаткового протоколу I, абз. 4 Преамбули Додаткового протоколу I), яке відсилає при захисті осіб до визнаних звичаїв, що встановилися між народами, принципу гуманності, законів людяності та вимог суспільної свідомості.

Треба вказати і на «елементарні міркування гуманності», сформульовані Міжнародним судом ООН у рішенні за справою про протоку Корфу (Corfu Channel case): «такі зобов'язання засновані ... на деяких загальних і широко визнаних принципах, а саме: елементарних міркуваннях гуманності, навіть настійніших у мирний час, ніж у війні...», які згодом підтвердив у рішенні у справі військова та воєнізована діяльність у Нікарагуа та проти Нікарагуа (Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)).

У справі Прокурор проти Купрескіча 2000 р. Міжнародний кримінальний трибунал для Югославії (МТКЮ) Суд зазначив, що «елементарні міркування гуманності» «ілюструють загальний принцип міжнародного права» і «мають повністю братися до уваги під час тлумачення та застосування нечітко сформульованих міжнародних норм договірної права».

Цікавим у цьому контексті є інститут «амана», що існує в ісламському праві, в основі якого лежить принцип «хакн ад-дам» (недопущення пролиття

крові, захист життя) і який загалом відповідає нормі 46 звичаєвого міжнародного гуманітарного права. Термін «аман» означає одночасно гарантію безпеки (позначає захист та особливі права, які надаються не сповідуючим іслам громадянам ворожої держави, які з мирною метою тимчасово проживають або перебувають із короткочасним візитом у відповідній мусульманській державі) та акт пощади («угода, укладена в ході власне військових дій для захисту представника воюючої сторони та її майна, всього полку, всіх, хто перебуває в укріпленні, всього ворожого війська чи міста») [29, с. 130].

Висновки. Цінності, сформувавшись та існуючи в системі міжсуб'єктних відносин, виступають певними ідеалами, засадами, цілями, впливають на всі сфери суспільного життя. Загальнолюдський зміст цінностей має конкретне національне втілення.

У сучасних умовах відбувається переорієнтація вектора безпеки, зокрема відбувається перехід від традиційного одностороннього сприйняття феномену безпеки до розуміння його як складного і багаторівневого процесу, основним змістом безпеки стає захист людини і суспільства, основною стає проблема соціальної безпеки у широкому розумінні, проблема забезпечення безпеки як загальнолюдської цінності.

Безпеку як загальнолюдську цінність треба відносити до абсолютних цінностей, існування яких само собою є ціллю і які обумовлюють всі інші цінності.

Список використаних джерел:

1. Гладкий С. О. Правові цінності як практична проблема правового життя українського суспільства. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/9729/1/%D0%93%D0%B%D0%B0%D0%B4%D0%BA%D0%B8%D0%B9%20%D0%A1.%D0%9E..pdf>
2. Бриндза В. Чи ми приречені? Що потрібно знати про цінності українців та їх зміну. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2017/10/23/227073/>
3. Філософія права: навч. посіб. / О. Г. Данільян, Л. Д. Байрачна, С. І. Максимов та ін.; за заг. ред. О. Г. Данільяна. Київ: Юрінком Інтер, 2002. 272 с.
4. Протосавицька Л. С. Теоретико-правові аспекти дослідження цінностей. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 2. С. 48–51.
5. Невмержицька О. М. Цінність як поняття: теоретичні основи. *Грані*. 2015. № 7(123). С. 114–117.
6. Ценности. Философский словарь. Москва: Наука, 1987. 740 с.
7. Філософський словник соціальних термінів. Видання 3, доповнене / за заг. ред. В. П. Андрущенка. Харків: «Р. П. Ф.», 2005. 672 с.
8. Винничук Р. В. Загальнолюдські цінності у контексті парадигми університетської професійної освіти. *Імідж сучасного педагога*. 2017. № 7(176). С. 28–30.
9. Осіпцов А. В. Сутність загальнолюдських цінностей у філософсько-соціологічних дослідженнях. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2014. № 1(60). С. 130–140.

10. Бандура О. О. Деякі аспекти взаємного зв'язку цінностей та істини у праві. *Проблеми філософії права*. 2003. Том 1. С. 111–115.
11. Нерцесянц В. С. Філософія права. Москва: Норма-Инфра, 1997. 652 с.
12. Кравцов І. В. Класифікація правових цінностей та її значення для правової теорії і практики. *Наукові записки НаУКМА*. 2017. Том 200. Юридичні науки. С. 51–55.
13. Маркуш М. Роль конституційної скарги в судовому механізмі захисту прав і свобод людини у змагальному кримінальному процесі України. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції з питань запровадження конституційної скарги в Україні*: збірка тез, м. Київ, 18 груд. 2015 р. Конституційний Суд України / за заг. ред. Ю. В. Бауліна. Київ: ВАІТЕ, 2016. С. 102–112.
14. Лебедева Н. М. Ценностно-мотивационная структура личности в русской культуре. *Психологический журнал*. 2001. № 3. С. 26–36.
15. Саламатина Я. О. Поняття цінності у філософсько-психологічному й лінгвістичному аспектах. *Наукові праці. Філологія. Мовознавство*. 2016. Вип. 266. Том 278. С. 114–117.
16. Загорская Н. С. Культура межнационального общения (этико-социологический анализ): автореф. дисс. ... канд. філос. наук. Минск, 1990. 22 с.
17. Вебер М. Критические исследования в области наук о культуре. *Культурология: XX в.* Москва, 1995. 703 с.
18. Чорна Н. В. Ліберальні цінності як фактор політичної культури сучасного українського суспільства. *Наукові записки Харківського військового університету. Соціальна філософія. Педагогіка. Психологія*. 2002. Вип. 9. С. 71–75.
19. Людський вимір безпеки в Україні. Харківський інститут соціальних досліджень. URL: <http://khisr.kharkov.ua/index.php?id=1506603853>
20. Бандура О. О. Єдність цінностей та істини у праві (філософський аналіз): дис. ... д-ра філос. наук: спец. 12.00.12. Київ: Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка, 2003. 403 с.
21. Бентам И. Избранные сочинения: в 3 т. Санкт-Петербург: Изд-во Русской книжной торговли, 1867. Т. 1. 318 с.
22. Корчевна Л. О. Загальнолюдські цінності як передумова єдності західного права. *Актуальні проблеми держави і права*: зб. наук. пр. / редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.), В. М. Дрьомін (заст. голов. ред.), Ю. П. Аленін та ін.; МОН України; НУ ОЮА. Одеса: Юрид. л-ра, 2014. Вип. 72. С. 114–121.
23. Nosich R. *Anarchi, State und Utopia*. Oxford, 1998. 340 p.
24. Турченко О. Г. Відповідальність держави за свою безпеку. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія Право*. 2013. Вип. 6. С. 145–156.
25. Walker R. *One world, many worlds. Struggle for a just world peace*. London, 1998. 167 p.
26. Турченко О. Г. Человеческое измерение безопасности. *Молодий вчений*. 2015. № 2(17). Частина III. С. 80–83; Турченко О. Г. Від безпеки людини до безпеки держави. *Соціологія права*. Спецвипуск, присвячений 23-ій річниці ухвалення Конституції України. 2019. С. 51–52; Турченко О. Нова парадигма безпеки. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції на тему: «Права людини і національна безпека: роль органу конституційної юрисдикції». Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 27 червня 2019 року. С. 325–332.
27. Білоус В. Т. Координація управління правоохоронними органами України по боротьбі з економічною злочинністю (адміністративно-правовий аспект): дис. ... д-ра. юрид. наук:

12.00.07 – Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Харків: Національний ун-т внутрішніх справ України, 2004. 444 с.

28. Фатхутдинов В. Щодо системного синтезу безпекових концепцій. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 12. С. 108–110.
29. Ahmed Al-Dawoody, *The Islamic Law of War: Justifications and Regulations*, Palgrave Macmillan. New York, 2011. 240 p.

References

1. Hladkyi, S. O. Pravovi tsinnosti yak praktychna problema pravovoho zhyttia ukrainskoho suspilstva. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/9729/1/%D0%93%D0%B%D0%B0%D0%B4%D0%BA%D0%B8%D0%B9%20%D0%A1.%D0%9E..pdf>
2. Bryndza, V. Chy my pryrecheni? Shcho potribno znaty pro tsinnosti ukrainsiv ta yikh zminu. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2017/10/23/227073/>
3. *Filosofii prava: navch. posib.* (2002) [O. H. Danilian, L. D. Bairachna, S. I. Maksymov ta in.; za zah. red. O. H. Daniliana]. Kyiv: Yurinkom Inter. 272 s.
4. Protosavytska, L. S. (2020). Teoretyko-pravovi aspekty doslidzhennia tsinnosti. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*. № 2. S. 48–51.
5. Nevmerzhytska, O. M. (2015). Tsinnist yak poniattia: teoretychni osnovy. *Hrani*. № 7(123). S. 114–117.
6. *Tsennosti* (1987). *Filosofskiy slovar*. Moskva: Nauka, 740 s.
7. *Filosofskiy slovnyk sotsialnykh terminiv*. Vydannia 3, dopovnene (2005) [za zah. red. V. P. Andrushchenka]. Kharkiv: «R. P. F.». 672 s.
8. Vynnychuk, R. V. (2017). Zahalnoliudski tsinnosti u konteksti paradyhmy universytetskoï profesiinoï osvity. *Imidzh suchasnoho pedahoha*. № 7(176). S. 28–30.
9. Osipsov, A. V. (2014). Sutnist zahalnoliudskykh tsinnosti u filosofsko-sotsiologichnykh doslidzhenniakh. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka*. № 1(60). S. 130–140.
10. Bandura, O. O. (2003). Deiaki aspekty vzaiemnoho zviazku tsinnosti ta istyny u pravi. *Problemy filosofii prava*. Tom 1. S. 111–115.
11. Nertsesyants, V. S. (1997). *Filosofiya prava*. Moskva: Norma-Infra, 1997. 652 s.
12. Kravtsov, I. V. (2017). Klasyfikatsiia pravovykh tsinnosti ta yii znachennia dlia pravovoi teorii i praktyky. *Naukovi zapysky NaUKMA*. Tom 200. Yurydychni nauky. S. 51–55.
13. Markush, M. (2016). Rol konstytutsiinoï skarhy v sudovomu mekhanizmi zakhystu prav i svobod liudyny u zmahalnomu kryminalnomu protsesi Ukrainy. *Materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii z pytan zaprovadzhennia konstytutsiinoï skarhy v Ukraini: zbirka tez*, m. Kyiv, 18 hrud. 2015 r. Konstytutsiinyi Sud Ukrainy [za zah. red. Yu. V. Baulina]. Kyiv: VAITE. S. 102–112.
14. Lebedeva, N. M. (2001). Tsennostno-motivatsionnaya struktura lichnosti v russkoy kulture. *Psikhologicheskii zhurnal*. № 3. S. 26–36.
15. Salamatyna, Ya. O. (2016). Poniattia tsinnosti u filosofsko-psykholohichnomu y linhvistychnomu aspektakh. *Naukovi pratsi. Filolohiia. Movoznavstvo*. Vypusk 266. Tom 278. S. 114–117.
16. Zagorskaya, N. S. (1990). *Kultura mezhnatsionalnogo obshcheniya (etiko-sotsiologicheskii analiz): avtoref. diss. ... kand. filos. nauk*. Minsk, 22 s.
17. Veber, M. (1995). *Kriticheskiye issledovaniya v oblasti nauk o kulture*. Kulturologiya: XX v. Moskva, 703 s.

18. Chorna, N. V. (2002). Liberalni tsinnosti yak faktor politychnoi kultury suchasnoho ukrain-skoho suspilstva. *Naukovi zapysky Kharkivskoho viiskovoho universytetu. Sotsialna filosofii. Pedagogika. Psykholohiia*. Vyp. 9. S. 71–75.
19. Liudskiy vymir bezpeky v Ukraini. Kharkivskiy instytut sotsialnykh doslidzhen. URL: <http://khisr.kharkov.ua/index.php?id=1506603853>
20. Bandura, O. O. (2003). Yednist tsinnostei ta istyny u pravi (filosofskiy analiz): dys. ... d-ra filos. nauk: spets. 12.00.12. Kyiv: Kyivskiy natsionalnyi un-t im. Tarasa Shevchenka. 403 s.
21. Bentam, I. (1867). *Izbrannyye sochineniya: v 3 t.* Sankt-Peterburg: Izd-vo Russkoy knizhnoy tovgovli, T. 1. 318 s.
22. Korchevna, L. O. (2014). Zahalnoliudski tsinnosti yak peredumova yednosti zakhidnoho prava. *Aktualni problemy derzhavy i prava: zb. nauk. pr.* [redkol.: S. V. Kivalov (holov. red.), V. M. Dromin (zast. holov. red.) Yu. P. Alenin ta in.]; MON Ukrainy; NU OIuA. Odesa: Yuryd. I-ra. Vyp. 72. S. 114–121.
23. Nosich, R. (1998). *Anarchi, State und Utopia*. Oxford. 340 s.
24. Turchenko, O. H. (2013). Vidpovidalnist derzhavy za svoju bezpeku. *Visnyk Mariupolskoho derzhavnogo universytetu. Serii Pravo*. Vypusk 6. S. 145–156.
25. Walker, R. (1998). *One world, many worlds. Struggle for a just world peace*. London. 167 s.
26. Turchenko, O. G. (2015). Chelovecheskoye izmereniye bezopasnosti. *Molodyi vchenyi*. № 2(17). Chastyna III. S. 80–83; Turchenko, O. H. (2019). Vid bezpeky liudyny do bezpeky derzhavy. *Sotsiolohiia prava. Spetsvypusk, prysviacheniyi 23-ii richnytsi ukhvalennia Konstytutsii Ukrainy*. S. 51–52; Turchenko, O. (2019). Nova paradyhma bezpeky. Materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii na temu: «Prava liudyny i natsionalna bezpeka: rol orhanu konstytutsiinoi yurysdyktsii». Kyiv: Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka, 27 chervnia 2019 roku. S. 325–332.
27. Bilous, V. T. (2004). Koordynatsiia upravlinnia pravookhoronnymy orhanamy Ukrainy po borotbi z ekonomichnoiu zlochynnistiu (administratyvno-pravovy aspekt): dys. ... dokt. yuryd. nauk / Spets. 12.00.07 – teoriia upravlinnia; administratyvne pravo i protses; finansove pravo; informatsiine pravo. Kharkiv: Natsionalnyi un-t vnutrishnikh sprav Ukrainy. 444 s.
28. Fatkhutdinov, V. (2012). Shchodo systemnoho syntezy bezpekovykh kontseptsii. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. № 12. S. 108–110.
29. Ahmed Al-Dawoody (2011). *The Islamic Law of War: Justifications and Regulations*, Palgrave Macmillan. New York. 240 s.

Olha Turchenko. Conception of the category «security» as a universal value

The article explores approaches to understanding the category of «security» as a universal value.

The author analyzes approaches to the interpretation of the general category of «value», which reflects the universal essence of the basic moral principles and attitudes, by representatives of different sciences and generalizes that in the philosophical sciences, with a variety of approaches to understanding this concept, its polysemanticity is always noted. In psychology, value is considered through the concepts of «significance», «importance», «life position», «psychological attitude», while, as a rule, its two-component category is noted – both motivational and cognitive education. Linguistic definitions of value are similar to philosophical and psychological ones, the essence of which is similarly reduced to the significance of an object or phenomenon, its «idealism» and ability to inherit. In sociology, values are considered in the personal and social aspects, as generally accepted and socially significant, capable of satisfying the desires and interests of the

objective form of social relations; the attitude of the individual to the objects and phenomena of reality, expressed in certain value orientations, personality traits, social narratives.

In legal science, values are closely related to truth, which in itself is a value, occupies an important place in the general hierarchy of law values and determines the latter. Legal values, formed by developing value criteria, are transformed in the process of development of the state and law in accordance with the existing realities of public life, legal consciousness, legal culture, worldview and spiritual values, correlate with the idea of ideal law, are both goals and means to achieve it.

It is proved that values, have been formed and existing in the system of intersubjective relations, act as certain ideals, foundations, goals, and influence all spheres of public life. The universal content of values has a specific embodiment.

Security as a universal human value should be attributed to the absolute values, the existence of which in itself is a goal and determines all other values.

In modern conditions, there is a reorientation of the security vector, in particular, there is a transition from the traditional one-sided perception of the security phenomenon to understanding it as a complex and multi-level process, the main content of security is the protection of man and society, the main problem is social security in the broadest sense, the problem of ensuring security as a universal values.

At the same time, the main subject of security is a person, but the state remains the main guarantor of such security, which, among other things, can apply coercive measures to ensure human security (for example, within the framework of humanitarian intervention). Such a shift of actors makes it possible to unite the main spheres and security, to strengthen coordination between them.

Keywords: *security, safe conditions, universal values, legal values, constitutional values, legal responsibility, state responsibility, legal enforcement, positive obligations.*